

«هرستان و قبائل عرب»

(۲)

نمیخواهیم بگوئیم که عربهای شمال و جنوب کاملاً بهم جدا بودند و هر دسته در سرزمین خود زندگی میکرد و به سرزمین دیگری کوچ نمی نمود . بلکه بالعکس ، بسیاری از مردم یمن پیش از اسلام به سرزمین حجاز کوچ کردند و از مردم حجاز خیلی کم به یمن رفته اند . انگیزه و سبب کوچ کردن اهل یمن و پراکنده شدن در اطراف و پیرامون عربستان را شکسته شدن سد مأرب در یمن میدانند .

برخی از مورخان یکی از علل مهاجرت مردم یمن را شکست وضعی می پندارند که در قرن سوم و چهارم پیش از میلاد بخاطر فعالیت بازرگانی رومیان در دریای سرخ دچارین شد . اما کوچ کردن مردم شمال را بجنوب بسیار شدن نسل قبائل و کمی جای مناسب برای زندگی میدانند .

بهر حال نقل و انتقال بین عربهای جنوب و شمال از پیش از اسلام بسیار انجام میگرفته است و از دیرباز بین عدنانیان و قحطانیان دشمنی استوار بوده چنانکه گویند هر یک از دوسو در جنگ برای خود نشانه‌های ویژه‌ای برگزیده بودند ، چنانکه قبیله مضر ، عمامه و سرپوش و درفش سرخ و عربهای یمن از نوع سبز داشتند . گویا اصل این عداوت و دشمنی

✨ آقای دکتر خدامراد مرادیان استادیار دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران
از پژوهندگان بنام معاصر

همان دشمنی طبیعی بین متمدنان و بی‌تمدنان باشد و رویدادها و پیش‌آمدهای جنگی بر این دشمنی‌ها می‌افزاید و روح ستیزوبدی را در ایشان نیرومند می‌سازد. از نمونه‌های روشن این کینه‌و‌دشمنی، عداوت سخت بین مردم مدینه **اوس و خزرج** می‌باشد که یمنی‌هستند و اهل مکه که عدنانی بحساب می‌آیند.

این رقابت پس از اسلام نیز بین ایشان ادامه یافت و هر يك از دو جانب بريكديگر فخر میکردند و می‌بالیدند و مدعی بودند که از دیگری از نظر نژاد برتر و از جهت تعداد بیشترند و لی اهل یمن باین افتخار بخاطر داشتن تمدنی قدیم و حکومتی استوار شایسته‌تر بودند. وقتی حضرت محمد (ص) آمد و خلافت بدست قریش افتاد که عدنانی بودند کفه عربهای شمال چربید. چنین پیداست که عربهای یمن بدین اندیشه افتادند که در این افتخارات توازن و هماهنگی برقرار نمایند و برای اینکار راهائی پیمودند. یکی اینکه راویان و داستان‌سرایان‌شان تاریخ و گذشته خود را برنگی زیبا و دل‌فریب درآوردند و چنین پنداشتند که **قحطان** پسر **هود** علیه‌السلام است. دیگر اینکه براههای گوناگون نژاد خود را به عدنانیان رساندند. چنانکه برخی از ایشان گفتند: اسماعیل پدر همه عرب است حتی قحطان و شاید خود آنان واضح نظریه تقسیم عرب به باند و غیره باشند.

عربها را چنین تقسیم میکنند: عرب جنوب یا عرب عربا عاربه که عبارتند از: **قحطان** و **عاد و ثمود و طسم** و **جدیس** و عرب شمال یا عرب متعربه. در این صورت عرب جنوب در درجه اول و عرب شمال در درجه دوم قرار میگیرد.

برخی عرب را به عاربه: عاد و ثمود و طسم: ... و متعربه: قحطان و مستعربه: عدنان تقسیم میکنند به ترتیب تقدم. نژادشناسان عرب میگویند: قحطان پدر تمام یمنی‌هاست و دو قوم بزرگ **کهلان** و **چهراز** وی بوجود آمده‌اند.

قوم کهلان از شاخه‌های بسیاری تشکیل شده که مشهورترین آنها از این قرار است: ۱- **طی**. این قبیله در دو کوه اجا و سلمی معروف به کوه شمراز چندین قرن پیش از اسلام سکونت داشته و معروف بوده‌اند تا جائیکه سریانیان و ایرانیان همه عربها را طی نامیده‌اند.

۲- **همدان** و **مذحج**: بیشتر این قبیله‌ها در یمن ساکنند و **بنو الحارث** که در جنوب شرقی طائف سکونت دارند و **بجلیه** که در زمان **عمرو** در فتح عراق خدماتی انجام داده‌اند به مذحج منسوبند.

۳- **عامله و جذام**: این قبیله‌ها در صحرای شام میزیستند، **لخمیان** که پادشاهی حیره را در کنار فرات بوجود آوردند و **کنده** که بر حضرموت حکومت نمودند و در پامه تسلط

خود را بر بنی اسد گسترده بجدام می پیوندند .

۴ - ازد : این قبیله بر عمان حکومت نموده و غسانیان پادشاهان مشرق شام و خزاعه که پیش از قریش بر مکه تسلط داشتند ، همینطور ساکنان مدینه (یثرب) دو قبیله اوس و خزرج از این قبیله اند .

قوم حمیر که مشهورترین قبیله های آن از اینقرار است :

- ۱ - فضاخه: که در شمال حجاز میزیستند .
- ۲ - تنوخ : که از قدیم در شمال شام ساکن بودند .
- ۳ - کلب : که در بیابان شام زندگی میکردند .
- ۴ - جهینه و عدره : که در دره اضم در حجاز سکونت داشتند . عذریان بداشتن عواطف رقیق و عشق پاك معروفند .

نزادشناسان عدنان را نیز بدو شاخه یزرگ : ربیع و مضر تقسیم میکنند .

مشهورترین قبیله های ربیعه از اینقرار است :

- ۱ - اسد : که ساکن شمال وادی الرمه بوده اند .
- ۲ - وائل : که بدو قبیله بکرو تغلب تقسیم میگردد ولی پس از کشته شدن کلیب جنگهای طولانی بین ایشان رخ داد که نزدیک بود هر دو قبیله نابود گردند و بنی حنیفه دریمامه به بکر بن وائل منسوب است مشهورترین قبیله های مضر بدین ترتیب است :
- ۱ - قیس غیلان : این قبیله بقدری مشهور است که گاهی بغیر یمنی ها قیس اطلاق میکنند و دو قبیله هوازن و سلیم که در مغرب نجد میزیسته اند و غطفان به قبیله قیس می پیوندند .

قبیله غطفان بدو قبیله مشهور : عیس و ذبیان تقسیم میشود . بین این دو قبیله کینه و دشمنی سختی بود و جنگهای بزرگی بین آنها رویداد که معروف تر از همه جنگ داحس و غبراء می باشد .

۲ - تمیم : که در بیابان مضر زندگی میکردند .

۳ - هدیل که در کوهی نزدیک مکه سکونت داشتند . هدلی ها به بسیاری و خوبی شعر شهرت دارند .

۴ - کنانه : که در جنوب حجاز میزیستند و قبیله قریش که بر این قسمت سروری داشت از این قبیله است . بین دو قبیله بزرگ ربیعه و مضر در طول چندین قرن دشمنی شدیدی وجود داشت که موجب شد گاهی ربیعه برای جنگ با مضر با قبائل یمنی هم پیمان گردد .

این بود خلاصه ای از قبائل مشهور عرب و محل زیست و سکونت ایشان . ولی این

نژادها و نسبها مورد شك و تردید است . درست یا نادرست ، عربان بخصوص متأخرین آنان پذیرفته اند و سلسله نسب خود را بر آن نهاده اند و در هر منطقه ای که فرود آمده اند بر حسب عقاید نژادی بدسته ها و طوایفی تقسیم شده اند و همین تعصبات نژادی موجب بسیاری از حوادث تاریخی و سبب مهم مقدار زیادی از شعر و ادب بویژه شعر فخر و هجاء گردیده است هنگامیکه اسلام آمد عربان عقیده داشتند که اصل و نسب همه ایشان بسه قبیله ربیعہ مضروبعن بازمی گردد و شعرا عجم و فخرشان بر این فرضیه نهاده شده بود و خلفای بنی امیه و جانشینان ایشان از این موضوع استفاده نموده همه قبائل را بهم میریختند .

مراجع

- ۱ - فجر الاسلام : دکتر احمد امین جلد اول چاپ نهضت مصر ۱۹۵۵
- ۲ - العرب قبل الاسلام : جرجی زیدان چاپ بیروت ۱۹۶۶
- ۳ - التهذیب فی اصول التعریب : دکتر احمد بك عیسی قاهره ۱۹۲۳
- ۴ - انساب العرب : سمیر عبدالرزاق القطب بیروت ۱۹۶۹
- ۵ - مخاطرات فی تاریخ العرب : دکتر صالح احمد العلی بغداد ۱۹۵۵
- ۶ - جزیره العرب فی القرن العشرين : حافظ وهبه
- ۷ - تاریخ عرب : فیلیپ جتی ترجمه ابوالقاسم پاینده چاپ تبریز
- ۸ - قلب جزیره العرب ، فواد حمزه ، مكتبة النصر الحديثة ، الرياض ۱۹۶۸
- ۹ - سبائك الذهب فی معرفة انساب العرب السویدی
- ۱۰ - الجزء الثاني من كتاب نهاية الارب فی فنون الادب : النویری
- ۱۱ - صفة جزيرة العرب . همدانی .

وزارت امور خارجه انگلستان کشورهای عرب: (Arabe Bureau) British Foreign office

- 12- The Hand Book of Asir. راهنمای منطقه عسیر
- 13- The Hand Book of yemen. راهنمای یمن
- 14- The Hand Book of Hedjaz. راهنمای حجاز
- by Prof. A. Musil . بوسیله پروفیسور موزیل خاورشناس .
- 15- Arabia Deserta. بیابانهای سرزمینهای عرب .
- 16- Northern Nejd. شمال نجد
- 17- Northern Hedjaz. شمال حجاز
- 18- Manners and customs of the Rwala BedWins. عادات و رفتار بدویان .
- By Mr. st. j. Philly. بوسیله آرسنت جون فیلمی
- 19- Arabia of the wahhabis. سرزمین وها بیان .
- By Col. S.B. Miles . بوسیله سرهنگ . س. ب. میلز .
- 20- The Countries and Tribes of the Persian Gulf . سرزمینها و قبائل خلیج فارس .
- 21- The Hand Book of Arabia : By I. D. Admiralty راهنمای کشورهای عرب اداره استخبارات وزارت نیروی دریائی انگلستان